

Saproksyliczne skoczogonki (Collembola) Wigierskiego Parku Narodowego

Saproxylic springtails (Collembola) of the Wigry National Park

Dariusz Skarżyński^{1*}, Agata Piwnik¹, Anna Krzysztofiak²

¹Instytut Biologii Środowiskowej, Uniwersytet Wrocławski, ul. Przybyszewskiego 65, 51-148 Wrocław;

²Wigierski Park Narodowy, Krzywe 82, 16-402 Suwałki

*Tel. +48 71 3756376, e-mail: dariusz.skarzynski@uwr.edu.pl

Abstract. Faunistic and ecological studies on saproxylic *Collembola* species were carried out in the Wigry National Park (NE Poland). Nine sites representing *Tilio-Carpinetum*, *Serratulo-Pinetum* and *Peucedano-Pinetum* habitats each including three different levels of disturbance were visited twice in 2015. Samples from fallen logs in different stages of decay, neighboring litter and soil as well as arboreal epiphytes were taken on each visit. The *Collembola* specimens were then extracted using Tullgren funnels resulting in a total of 73 838 specimens from 270 samples. Specimen identification revealed the occurrence of 63 species, including 5 saproxylobiontic, 7 saproxylophilous, 4 xerophilous species living in epiphytic mosses and lichens as well as 47 hemiedaphic or euedaphic species. This composition of saproxylic fauna seems to be typical for the region with the most diverse assemblages being found in *Tilio-Carpinetum* habitats, while *Serratulo-Pinetum* and *Peucedano-Pinetum* are clearly less diverse. Additionally, a slight decrease in the number of *Collembola* species with increasing forest disturbance was observed. Furthermore, an increase in the number of *Collembola* species with the degree of dead wood decomposition was also found. This indicates that saproxylic springtail assemblages are sensitive to anthropogenic changes.

Keywords: dead wood, saproxylobiontic, saproxylophilous species, forest types, NE Poland

1. Wstęp

Bogactwo i zróżnicowanie zespołów organizmów saproksylicznych zależy jest od wielu czynników. Wydaje się, że tym najważniejszym jest obecność martwego drewna w odpowiednim asortymencie, lokalizacji i przynajmniej pewnej minimalnej ilości. Równie istotnym jest zachowanie ciągłości naturalnych procesów ekologicznych w lesie, w tym odpowiedniej dystrybucji martwego drewna (Gutowski et al. 2004; Stockland et al. 2012; Gossner et al. 2013; Czerepko et al. 2014; Holeksa et al. 2014; Szwagrzyk 2014). Nie należy także zapominać o globalnych uwarunkowaniach biogeograficznych, rzutujących w sposób zasadniczy na lokalną bioróżnorodność.

Lasy naturalne, charakteryzujące się dużymi zasobami martwego drewna, są w Polsce rzadkością. Jeśli przyjmiemy się za Müllerem i Bütlarem (2010), że postulowana progowa ilość martwego drewna służąca zachowaniu różnorodności biologicznej wynosi dla borealnych lasów iglastych 20–30 m³/ha, nizinnych lasów liściastych 30–50 m³/ha, a mieszanych lasów górskich 30–40 m³/ha, to w konsekwencji na-

leży uznać, że według danych BULiGL (2015), tylko lasy parków narodowych, en bloc, ze średnią 37,4 m³/ha mieszczą się w podanym zakresie. Natomiast lasy użytkowane gospodarczo, z zasobnością 4,3–8 m³/ha, osiągają wartości podprogowe.

Zasadne wydaje się pytanie, czy przy tak małej ilości martwego drewna w lasach gospodarczych można jeszcze mówić o zachowaniu ciągłości procesów ekologicznych. Biorąc pod uwagę lokalną odmienną oddziaływania antropogenicznego i różną wrażliwość poszczególnych grup organizmów saproksylicznych, nie należy się raczej spodziewać uniwersalnej odpowiedzi.

Wigierski Park Narodowy (WPN) obejmuje ochroną, oprócz ekosystemu Wigier i przyległych jezior, także lasy, które jeszcze ćwierć wieku temu były intensywnie użytkowane gospodarczo, stąd średnia miąższość martwego drewna wynosi tutaj zaledwie 13,5 m³/ha (WPN 2014). Od początku istnienia parku prowadzona jest w nim przebudowa drzewostanów, rosną także, choć powoli, zasoby martwego drewna, a tym samym poprawiają się warunki egzystencji organizmów saproksylicznych. Czy jednak w przeszłości nie

Wpłynęło: 18.03.2016 r., recenzowano: 6.04.2016 r., zaakceptowano: 27.04.2016 r.

doszło do istotnego zaburzenia naturalnych procesów ekologicznych, mających przecież zasadniczy wpływ na obraz fauny saproksylicznej? Na to pytanie powinny odpowiedzieć interdyscyplinarne badania inwentaryzacyjne.

Skoczogonki (Collembola) to jedna z wielu grup stawonogów licznie bytujących w martwym drewnie (Sterzyńska et al. 2007; Skubała, Maślak 2009; Piwnik et al. 2014; Skarżyński, Piwnik 2016). Wprawdzie wiedza na temat saproksylicznych skoczogonków jest wciąż znikoma, to jednak szacunkowe dane wskazują, że około 40% gatunków w faunie Polski związanych jest z martwym drewnem, a około 5% to saproksylobionty (Piwnik et al. 2014). Specyficzne preferencje ekologiczne w połączeniu ze słabymi zdolnościami dyspersyjnymi czynią je wrażliwymi na gospodarkę leśną. W konsekwencji grupa ta może być wykorzystywana w biomonitoringu i bioindykacji (Skibińska, Chudzicka 2000; Sławska 2005; Skarżyński, Piwnik 2016). Badania faunistyczne Collembola w WPN prowadzone są od 2013 r., jednak zebrane dotąd dane wciąż mają formę nieopublikowanej listy, obejmującej ponad 80 pozycji. Drukiem ukazał się tylko artykuł popularnonaukowy (Krzysztofiak et al. 2014), w którym wymieniono kilka rzadkich gatunków.

Aby oszacować bogactwo i zróżnicowanie zespołów Collembola w martwym drewnie w WPN, w odniesieniu do faz rozkładu, typów siedlisk leśnych i stopnia ich odkształcenia, podjęto w 2015 r. badania faunistyczno-ekologiczne.

2. Materiał i metody

Badania zrealizowano na dziewięciu powierzchniach reprezentujących trzy dominujące zbiorowiska leśne WPN, tj. grąd (*Tilio-Carpinetum*, TC), subborealny bór mieszany (*Serratulo-Pinetum*, SP) i kontynentalny bór sosnowy świeży (*Peucedano-Pinetum*, PP) w trzech wariantach (dla każdego zbiorowiska: powierzchnia 1 – zlokalizowana w drzewostanie zbliżonym do naturalnego, w planowanej strefie ochrony ścisłej, czynnej zachowawczej, lub czynnej stabilizującej; powierzchnia 2 – zlokalizowana w drzewostanie odkształconym, ale mającym typowe cechy właściwe dla siedliska, w planowanej strefie ochrony czynnej renaturyzacyjnej; powierzchnia 3 – zlokalizowana w drzewostanie silnie odkształconym, w planowanej strefie ochrony czynnej rekonstrukcyjnej). Powierzchnie badawcze usytuowane były w następujących oddziałach leśnych: TC1 – 117, TC2 – 106, 117, TC3 – 105, SP1 – 170, 171, 174, SP2 – 163, SP3 – 113, 126, 133, PP1 – 170, 174, PP2 – 351, PP3 – 351. W lipcu i wrześniu 2015 r. z każdej z dziewięciu powierzchni pobrano po 3 próby o objętości ok. 0,25 litra z martwego drewna (leżących pni wraz z warstwą epiksyli) w każdej z trzech faz rozkładu (faza I – kora odstająca, drewno co najwyżej powierzchniowo zbutwiałe, miękkie; faza II – prawie lub całkowicie brak kory, drewno w rozkładzie, jego fragmenty dają się łatwo oddzielić palcami; faza III – brak kory, drewno niemal całkowicie rozłożone, ale jeszcze zachowuje kształt leżącego pnia) oraz dla porównania 3 próby epifitów z żywych drzew i 3 próby ściółkowo-glebowe. Zebrano łącznie

270 prób (po 90 z TC, SP i PP), w tym 162 próby martwego drewna (po 54 z TC, SP i PP), 54 próby ściółkowe i 54 próby epifitów nadrzewnych (po 18 z TC, SP i PP).

Próby zebrane w terenie przewożono do laboratorium, gdzie skoczogonki były poddawane ekstrakcji w aparacie Tullgrena. Pozyskane okazy konserwowano w 75% alkoholu, a następnie identyfikowano przy użyciu mikroskopu stereoskopowego. Jeśli było to konieczne, wykonywano preparaty trwałe, okazy prześwietlano w płynie Nesbitta, a następnie zamykano w płynie Swana na szkiełku mikroskopowym i oznaczano do gatunku przy pomocy mikroskopu z kontrastem fazowym.

W pracy użyto typowych wskaźników biocenotycznych: frekwencji, dominacji i bogactwa gatunkowego Margalefa.

Frekwencja została obliczona według wzoru:

$$F_i = \frac{s}{S} 100\%$$

gdzie:

F_i – frekwencja i -tego gatunku,
 s – liczba stanowisk z i -tym gatunkiem,
 S – liczba wszystkich stanowisk.

Dominacja (udział procentowy) została obliczona według wzoru:

$$D_i = \frac{n_i}{N} 100\%$$

gdzie:

D_i – dominacja i -tego gatunku,
 n_i – liczebność i -tego gatunku,
 N – łączna liczebność wszystkich gatunków.

Wskaźnik bogactwa gatunkowego Margalefa (d) został obliczony według wzoru:

$$d = \frac{S - 1}{\ln N}$$

gdzie:

S – liczba gatunków w zgrupowaniu,
 N – ogólna liczba osobników.

3. Wyniki

W trakcie badań złowiono 73 838 osobników (w tym w próbach martwego drewna 42 574, ściółki i gleby 11 165 i w próbach epifitów nadrzewnych 20 099) należących do 63 gatunków (tab. 1). Największą ich liczbę wykazano w martwym drewnie – 59, w ściółce i glebie – 48, a w próbach epifitów zaledwie 16. Zdecydowana większość gatunków stwierdzonych w ściółce i glebie oraz w epifitach nadrzewnych została także odnotowana w próbach z martwego drewna (tab. 1).

Dwanaście gatunków można uznać za saproksyliczne. Pięć z nich, tj. *Xenylla corticalis* Börner, 1901, *Hymenaphorura polonica* Pomorski, 1990, *Desoria nivea* (Schäffer, 1896), *Proisotoma minima* (Axelson, 1901) i *Vertagopus cinereus* (Nicolet, 1841), to saproksylobionty. Kolejnych

Tabela 1. Wykaz Collembola stwierdzonych w Wigierskim Parku Narodowym. Objasnienia: D – martwe drewno, SG – ściółka i gleba, E – epifityczne mchy i porosty.

Table 1. A list of Collembola collected in the Wigry National Park. Abbreviations: D – dead wood, SG – litter and soil, E – epiphytic mosses and lichens.

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities			Frekwencja Frequency [%]			Dominacja Dominance [%]		
	D	SG	E	D	SG	E	D	SG	E
Saproksylobionty / Saproxylobiontic species:									
<i>Proisotoma minima</i> (Absolon 1901)	1931/42	159/2	-	25,93	3,70	-	4,54	1,42	-
<i>Desoria nivea</i> (Schäffer 1896)	185/11	-	-	6,79	-	-	0,43	-	-
<i>Hymenaphorura polonica</i> (Pomorski 1990)	92/6	-	-	3,70	-	-	0,22	-	-
<i>Vertagopus cinereus</i> (Nicolet 1841)	115/5	-	-	3,09	-	-	0,27	-	-
<i>Xenylla corticalis</i> (Börner 1901)	41/4	-	-	2,47	-	-	0,10	-	-
Saproksylofile / Saproxylophilous species:									
<i>Micraptorura absoloni</i> (Börner 1901)	4573/114	858/28	2/1	70,37	51,85	1,85	10,74	7,68	0,01
<i>Entomobrya corticalis</i> (Nicolet 1841)	1052/68	42/5	504/14	41,98	9,26	25,93	2,47	0,38	2,51
<i>Neanura muscorum</i> (Templeton 1835)	600/64	16/8	-	39,51	14,81	-	1,41	0,14	-
<i>Friesea claviseta</i> (Axelson 1900)	751/34	-	-	20,99	-	-	1,76	-	-
<i>Pseudachorutes parvulus</i> (Börner 1901)	781/13	13/2	-	8,02	3,70	-	1,83	0,12	-
<i>Pseudachorutella asigillata</i> (Börner 1901)	57/6	-	-	3,70	-	-	0,13	-	-
<i>Neanura minuta</i> (Gisin 1963)	6/2	-	-	1,23	-	-	0,01	-	-
Kserofilne briofile / Bryophilous xerophiles:									
<i>Xenylla boernerii</i> (Axelson 1905)	7119/55	525/4	15392/37	33,95	7,41	68,52	16,72	4,70	76,58
<i>Anurophorus laricis</i> (Nicolet 1842)	1692/45	-	2901/30	27,78	-	55,56	3,97	-	14,43
<i>Entomobrya marginata</i> (Tullberg 1871)	164/23	59/9	353/22	14,20	16,67	40,74	0,39	0,53	1,76
<i>Entomobrya nivalis</i> (Linnaeus 1758)	21/10	1/1	2/2	6,17	1,85	3,70	0,05	0,01	0,01
Gatunki ściółkowo-glebowe / Litter and soil species:									
<i>Lepidocyrtus lignorum</i> (Fabricius 1793)	2714/95	1783/53	14/2	58,64	98,15	3,70	6,37	15,97	0,07
<i>Parisotoma notabilis</i> (Schäffer 1896)	4285/85	1749/42	5/1	52,47	77,78	1,85	10,06	15,67	0,02
<i>Mesaphorura macrochaeta</i> (Rusek 1976)	3894/82	1785/46	2/2	50,62	85,19	3,70	9,15	15,99	0,01
<i>Desoria hiemalis</i> (Schött 1893)	2448/81	106/17	-	50,00	31,48	-	5,75	0,95	-
<i>Pogonognathellus flavescens</i> (Tullberg 1871)	847/70	166/26	-	43,21	48,15	-	1,99	1,49	-
<i>Micranurida pygmaea</i> (Börner 1901)	1930/67	351/17	2/1	41,36	31,48	1,85	4,53	3,14	0,01
<i>Isotomiella minor</i> (Schäffer 1896)	3255/65	1528/33	-	40,12	61,11	-	7,65	13,69	-
<i>Orchesella flavescens</i> (Bourlet 1839)	232/48	88/23	1/1	29,63	42,59	1,85	0,54	0,79	-
<i>Mesaphorura critica</i> (Ellis 1976)	821/43	493/24	-	26,54	44,44	-	1,93	4,42	-
<i>Lipothrix lubbocki</i> (Tullberg 1872)	275/38	6/2	2/1	23,46	3,70	1,85	0,65	0,05	0,01
<i>Orchesella bifasciata</i> (Nicolet 1841)	168/36	96/20	4/2	22,22	37,04	3,70	0,39	0,86	0,02
<i>Megalothorax minimus</i> (Willem 1900)	241/34	39/6	-	20,99	11,11	-	0,57	0,35	-
<i>Xenylla maritima</i> (Tullberg 1869)	119/23	5/4	83/16	14,20	7,41	29,63	0,28	0,04	0,41

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities			Frekwencja Frequency [%]			Dominancja Dominance [%]		
	D	SG	E	D	SG	E	D	SG	E
<i>Mesaphorura tenuisensillata</i> (Rusek 1974)	283/23	133/9	-	14,20	16,67	-	0,66	1,19	-
<i>Protaphorura armata</i> (Tullberg 1869)	263/22	278/18	-	13,58	33,33	-	0,62	2,49	-
<i>Tomocerus vulgaris</i> (Tullberg 1871)	106/21	36/9	-	12,96	16,67	-	0,25	0,32	-
<i>Lepidocyrtus lanuginosus</i> (Gmelin 1788)	92/16	70/10	-	9,88	18,52	-	0,22	0,63	-
<i>Caprainea marginata</i> (Schött 1893)	56/16	17/6	-	9,88	11,11	-	0,13	0,15	-
<i>Willemia denisi</i> (Mills 1932)	336/15	44/8	-	9,26	14,81	-	0,79	0,39	-
<i>Arrhopalites spinosus</i> (Rusek 1967)	51/13	13/5	-	8,02	9,26	-	0,12	0,12	-
<i>Willemia anophthalma</i> (Börner 1901)	300/12	75/4	-	7,41	7,41	-	0,70	0,67	-
<i>Micranurida granulata</i> (Agrell 1943)	28/12	1/1	-	7,41	1,85	-	0,07	0,01	-
<i>Friesea truncata</i> (Cassagnau 1958)	82/11	75/3	-	6,79	5,56	-	0,19	0,67	-
<i>Sminthurinus alpinus</i> (Gisin 1953)	193/11	61/13	-	6,79	24,07	-	0,45	0,55	-
<i>Sphaeridia pumilis</i> (Krausbauer 1898)	49/9	25/3	-	5,56	5,56	-	0,12	0,22	-
<i>Paratullbergia callipygos</i> (Börner 1903)	67/6	4/2	-	3,70	3,70	-	0,16	0,04	-
<i>Arrhopalites secundarius</i> (Gisin 1958)	16/6	-	-	3,70	-	-	0,04	-	-
<i>Arrhopalites sericus</i> (Gisin 1947)	8/6	-	-	3,70	-	-	0,02	-	-
<i>Folsomia manolachei</i> (Bagnall 1939)	77/4	120/4	-	2,47	7,41	-	0,18	1,07	-
<i>Pseudosinella zygophora</i> (Schille 1908)	8/4	32/4	-	2,47	7,41	-	0,02	0,29	-
<i>Pseudachorutes subcrassus</i> (Tullberg 1871)	17/3	20/5	-	1,85	9,26	-	0,04	0,18	-
<i>Folsomia candida</i> (Willem 1902)	18/3	-	-	1,85	-	-	0,04	-	-
<i>Neelides minutus</i> (Folsom 1901)	4/3	-	-	1,85	-	-	0,01	-	-
<i>Dicyrtoma fusca</i> (Lubbock 1873)	23/3	1/1	-	1,85	1,85	-	0,05	0,01	-
<i>Allacma fusca</i> (Linnaeus 1758)	7/3	-	-	1,85	-	-	0,02	-	-
<i>Ceratophysella denticulata</i> (Bagnall 1941)	2/2	1/1	-	1,23	1,85	-	-	0,01	-
<i>Anurophorus septentrionalis</i> (Palissa 1966)	13/2	152/11	-	1,23	20,37	-	0,03	1,36	-
<i>Desoria propinqua</i> (Axelson 1902)	12/2	7/1	-	1,23	1,85	-	0,03	0,06	-
<i>Folsomia quadrioculata</i> (Tullberg 1871)	19/2	21/3	-	1,23	5,56	-	0,04	0,19	-
<i>Pratanurida boernerii</i> (Schött 1902)	1/1	-	12/5	0,62	-	9,26	-	-	0,06
<i>Folsomia penicula</i> (Bagnall 1939)	31/1	4/1	-	0,62	1,85	-	0,07	0,04	-
<i>Entomobrya nicoletii</i> (Lubbock 1867)	1/1	-	-	0,62	-	-	-	-	-
<i>Tomocerina minuta</i> (Tullberg 1976)	2/1	19/6	-	0,62	11,11	-	-	0,17	-
<i>Xenylla brevicauda</i> (Tullberg 1869)	-	83/2	820/1	-	3,70	1,85	-	0,74	4,08
<i>Pseudachorutes dubius</i> (Krausbauer 1898)	-	3/3	-	-	5,56	-	-	0,03	-
<i>Superodontella lamellifera</i> (Axelson 1903)	-	1/1	-	-	1,85	-	-	0,01	-
<i>Stenaphorura quadrispina</i> (Börner 1901)	-	1/1	-	-	1,85	-	-	0,01	-
Liczba osobników Number of specimens	42574	11165	20099						
	73838								

siedem – *Friesea claviseta* Axelson, 1900, *Pseudachorutes parvulus* Börner, 1901, *Pseudachorutella asigillata* (Börner, 1901), *Neanura muscorum* (Templeton, 1835), *Neanura minuta* Gisin, 1963, *Micraptorura absoloni* Börner, 1901 i *Entomobrya corticalis* (Nicolet, 1841) to saproksylofile, czyli gatunki preferujące martwe drewno, ale bytujące również w innych siedliskach.

Wśród nich można wyróżnić mieszkańców przestrzeni podkorowych (*Xenylla corticalis*, *Friesea claviseta*, *Desoria nivea*, *Vertagopus cinereus*, *Entomobrya corticalis*), butwiejącego drewna (*Hymenaphorura polonica*) oraz występujących w obu mikrosiedliskach (*Pseudachorutes parvulus*, *Pseudachorutella asigillata*, *Neanura muscorum*, *Neanura minuta*, *Micraptorura absoloni*, *Proisotoma minima*).

Z martwym drewnem związane są również kserofilne briofile: *Xenylla boernerii* Axelson, 1905, *Anurophorus laricis* Nicolet, 1842, *Entomobrya marginata* (Tullberg, 1871) i *E. nivalis* (Linnaeus, 1758), które żyją w zagłębieniach kory i epifitach. Trudno je jednak uznać za gatunki stricte saproksyliczne, jako że zasiedlają drzewa żywe i martwe. Pozostałe 43 gatunki to typowi mieszkańcy ściółki lub gleby, znajdujący w martwym drewnie dobre warunki egzystencji. Udział poszczególnych grup ekologicznych w ogólnej puli gatunków stwierdzonych w martwym drewnie prezentuje rycina 1.

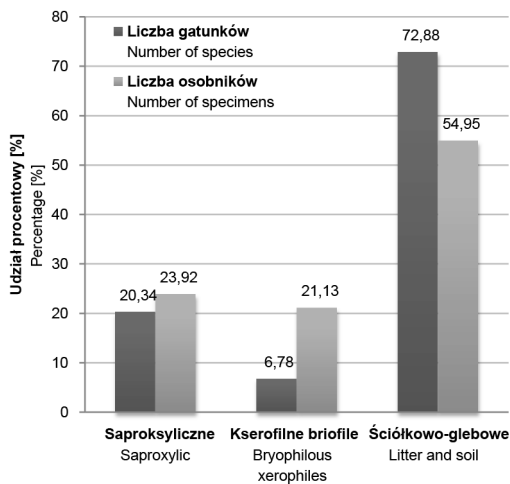
Gatunkami o wysokiej frekwencji w próbach martwego drewna są: saproksylofile *Micraptorura absoloni* (70,37%), *Entomobrya corticalis* (41,98%) i *Neanura muscorum* (39,51%), saproksylobiont *Proisotoma minima* (25,93%), liczne gatunki ściółkowo-glebowe np. *Lepidocyrtus lignorum*

(Fabricius, 1793) (58,64%), *Parisotoma notabilis* (Schäffer, 1896) (52,47%), a także niektóre kserofilne briofile, jak *Xenylla boernerii* (33,95%) i *Anurophorus laricis* (27,78%). Frekwencja czterech pozostałych saproksylobiontów osiąga niskie wartości od 2,47 do 6,79% (tab. 1).

W zespołach skoczogonków martwego drewna dominują takie gatunki, jak: kserofilny briofil *Xenylla boernerii* (16,72%), saproksylofil *Micraptorura absoloni* (10,74%) i ściółkowo-glebowy *Parisotoma notabilis* (10,06%), natomiast saproksylobionty lokują się na odległych pozycjach, najwyżej *Proisotoma minima* (4,54%), najniżej *Xenylla corticalis* (0,1%) (tab. 1).

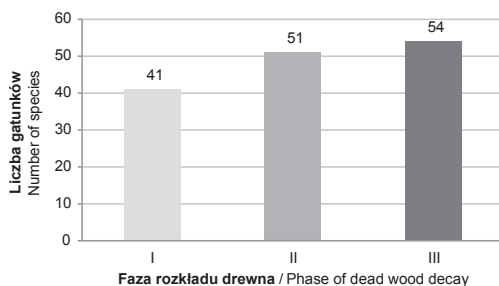
Analizując bogactwo gatunkowe skoczogonków pod kątem preferowania przez nie martwego drewna w różnych fazach rozkładu, trzeba odnotować prymat fazy III nad fazą II oraz fazą I (ryc. 2). Liczebność Collembola prezentuje analogiczny rozkład: faza III – 15 262 os., faza II – 13 933 os., a faza I – 13 379 os.

Najbogatsze i najbardziej zróżnicowane zespoły saproksylicznych skoczogonków zostały stwierdzone w *Tilio-Carpinetum*. Zbiorowiska borowe, a w szczególności *Peucedano-Pinetum*, okazały się uboższe i mniej zróżnicowane (ryc. 3–4, tab. 2–4). Wskazuje na to ogólna liczba gatunków, liczba gatunków saproksylicznych (ryc. 3), w tym saproksylobiontów i saproksylofilii (ryc. 4) oraz współczynnik Margalefa (ryc. 5). O ile różnice między zespołami trzech badanych zbiorowisk leśnych są wyraźnie dostrzegalne, o tyle bogactwo i zróżnicowanie zespołów poszczególnych powierzchni, reprezentujących warianty naturalności w obrę-

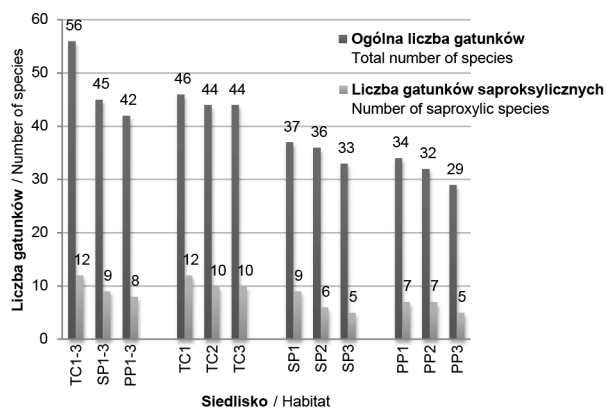
Rycina 1. Udział poszczególnych grup ekologicznych w ogólnej puli gatunków stwierdzonych w martwym drewnie

Figure 1. The share of ecological groups in the total pool of species found in dead wood

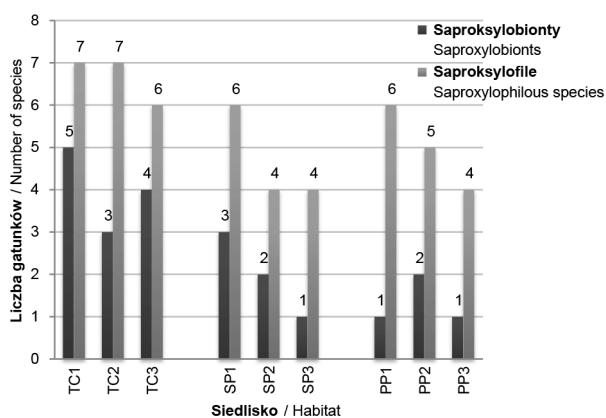
Rycina 2. Liczba gatunków Collembola stwierdzonych w martwym drewnie w fazach rozkładu I–III

Figure 2. Number of Collembola species collected in dead wood in I-III phases of decay

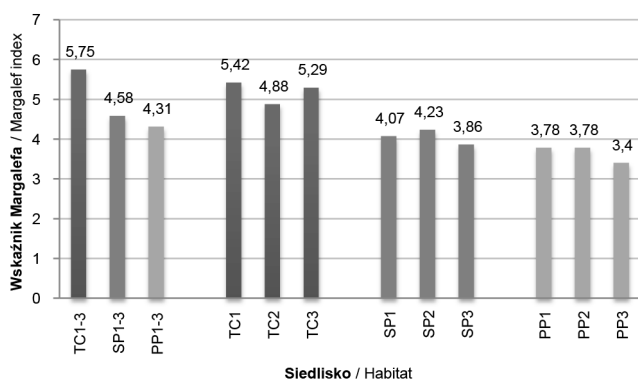
Rycina 3. Liczba gatunków Collembola stwierdzonych w martwym drewnie. Objaśnienia: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, TC2, SP2, PP2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, TC3, SP3, PP3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym.

Figure 3. Number of Collembola species collected in dead wood. Abbreviations: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – dead wood in semi-natural forest, TC2, SP2, PP2 – dead wood in deformed forest, but with typical habitat features, TC3, SP3, PP3 – dead wood in highly deformed forest.

Rycina 4. Liczba saproksylobiontycznych i saproksylofilnych Collembola stwierdzonych w martwym drewnie. Objaśnienia: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, TC2, SP2, PP2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, TC3, SP3, PP3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym.

Figure 4. Number of saproxylobiontic and saproxylophilous Collembola collected in dead wood. Abbreviations: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – dead wood in semi-natural forest, TC2, SP2, PP2 – dead wood in deformed forest, but with typical habitat features, TC3, SP3, PP3 – dead wood in highly deformed forest.

Rycina 5. Bogactwo gatunkowe Collembola w martwym drewnie. Objaśnienia: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, TC2, SP2, PP2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, TC3, SP3, PP3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym.

Figure 5. Species richness of dead wood Collembola. Abbreviations: TC – *Tilio-Carpinetum*, SP – *Serratulo-Pinetum*, PP – *Peucedano-Pinetum*, TC1, SP1, PP1 – dead wood in semi-natural forest, TC2, SP2, PP2 – dead wood in deformed forest, but with typical habitat features, TC3, SP3, PP3 – dead wood in highly deformed forest.

bie tychże zbiorowisk, jest słabiej widoczne (ryc. 3). Zauważalna jest jednak tendencja spadkowa w gradiencie: siedlisko zbliżone do naturalnego – siedlisko o niskim stopniu odkształcenia – siedlisko o wysokim stopniu odkształcenia, co uwidacznia się w ogólnej liczbie gatunków, liczbie gatunków saproksylicznych (ryc. 3), w tym saproksylobiontów i saproksylofilów (ryc. 4). Taka tendencja nie jest jednak zauważalna, jeśli analizuje się współczynnik Margalefa (ryc. 5).

4. Dyskusja

Zespoły skoczogonków zasiedlające martwe drewno w WPN tworzą przede wszystkim gatunki ściółkowo-glebo-we, gatunki saproksyliczne (w większości saproksylofilne) stanowią około 1/5 liczebności (ryc. 1, tab. 1). Lista saproksy-

licznych Collembola w WPN (12 gat.) jest uboższa aż o 22 pozycje od listy ogólnopolskiej (34 gat.) utworzonej na bazie publikacji Fjellberga (1998, 2007), Smolisa (2002, 2006), Potapova (2001), Piwnik et al. (2014), Piwnik i Skarżyńskiego (2015) oraz Skarżyńskiego i Piwnik (2016). Wykaz ten zawiera: *Xenylla corticalis*, *Mesogastrura ojcoviensis* (Stach 1919), *Friesea claviseta*, *Pseudachorutes parvulus*, *P. corticolus* (Schäffer 1897), *Pseudachorutella asigillata*, *P. bescidica* (Smolis, Skarżyński 2007), *Micranurida bescidica* (Smolis, Skarżyński 2004), *Deutonura albella* (Stach 1921), *D. conjuncta* (Stach 1951), *D. plena* (Stach 1951), *D. stachi* (Gisin 1952), *D. weinerae* (Deharveng 1982), *Endonura carpatica* (Smolis 2006), *E. dudichi* (Loksa 1967), *E. incolorata* (Stach 1951), *E. tatricola* (Stach 1951), *Galanura agnieskae* (Smolis 2000), *Neanura minuta* (Gisin 1963), *N. muscorum*,

Tabela 2. Wykaz Collembola stwierdzonych w *Tilio-Carpinetum* (TC). Objasnienia: TC1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, TC2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, TC3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym, I–III – fazy rozkładu martwego drewna, SG – ściółka i gleba, E – epifityczne mchy i porosty.

Table 2. A list of Collembola collected in *Tilio-Carpinetum* (TC). Abbreviations: TC1 – dead wood in semi-natural forest, TC2 – dead wood in deformed forest but with typical habitat features, TC3 – dead wood in highly deformed forest, I–III – phases of dead wood decay, SG – litter and soil, E – epiphytic mosses and lichens.

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	TC1			TC2			TC3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
Saproksylobionty / Saproxylobiontic species:												
<i>Xenylla corticalis</i> (Börner 1901)	-	41/4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41/4
<i>Hymenaphorura polonica</i> (Pomorski 1990)	-	2/1	81/2	-	-	2/1	-	-	7/2	-	-	92/6
<i>Desoria nivea</i> (Schäffer 1896)	-	-	5/1	1/1	17/1	-	34/3	1/1	-	-	-	58/7
<i>Vertagopus cinereus</i> (Nicolet 1841)	12/1	-	-	-	-	-	8/2	-	-	-	-	20/3
<i>Proisotoma minima</i> (Absolon 1901)	30/1	-	35/4	42/2	37/3	45/3	7/1	300/2	29/2	-	-	525/18
Saproksylofile / Saproxylophilous species:												
<i>Friesea claviseta</i> (Axelson 1900)	401/6	46/2	1/1	30/3	22/4	-	40/2	-	-	-	-	540/18
<i>Pseudachorutes parvulus</i> (Börner 1901)	119/2	2/1	1/1	18/1	-	-	20/2	1/1	-	-	-	161/8
<i>Pseudachorutella asigillata</i> (Börner 1901)	-	-	1/1	32/1	-	-	-	20/1	-	-	-	53/3
<i>Neanura minuta</i> (Gisin 1963)	1/1	-	-	-	-	5/1	-	-	-	-	-	6/2
<i>Neanura muscorum</i> (Templeton 1835)	30/4	61/4	19/4	120/5	43/5	90/4	7/1	29/3	13/2	7/4	-	419/36
<i>Micraphorura absoloni</i> (Börner 1901)	163/5	70/6	156/4	295/4	221/6	211/6	67/2	367/4	51/3	63/5	-	1664/45
<i>Entomobrya corticalis</i> (Nicolet 1841)	93/4	8/2	1/1	57/5	-	-	30/4	17/2	3/1	3/1	1/1	213/21
Kserofilne briofile / Bryophilous xerophiles:												
<i>Xenylla boernerii</i> (Axelson 1905)	168/3	60/3	-	2252/4	-	10/1	289/6	107/3	84/3	3/1	6468/17	9441/41
<i>Anurophorus laricis</i> (Nicolet 1842)	-	-	-	-	-	-	36/4	13/2	42/3	-	68/4	159/13
<i>Entomobrya marginata</i> (Tullberg 1871)	4/2	-	-	5/2	-	-	-	-	-	4/3	18/3	31/10
<i>Entomobrya nivalis</i> (Linnaeus 1758)	-	-	-	2/1	-	-	-	3/1	3/2	1/1	-	9/5

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	TC1			TC2			TC3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
Gatunki ściółkowo-glebowe / Litter and soil species:												
<i>Ceratophysella denticulata</i> (Bagnall, 1941)	-	-	2/2	-	-	-	-	-	-	1/1	-	3/3
<i>Xenylla maritima</i> (Tullberg 1869)	-	-	-	1/1	-	-	1/1	1/1	1/1	1/1	2/2	7/7
<i>Willemia anophthalma</i> (Börner 1901)	-	-	12/1	-	-	-	-	85/1	10/1	4/1	-	111/4
<i>Willemia denisi</i> (Mills 1932)	-	-	10/1	-	-	-	-	5/1	3/1	15/3	-	33/6
<i>Friesea truncata</i> (Cassagnau 1958)	-	9/2	5/2	-	-	7/1	-	-	-	-	-	21/5
<i>Micranurida granulata</i> (Agrell 1943)	-	-	1/1	3/1	1/1	7/2	-	-	4/1	1/1	-	17/7
<i>Micranurida pygmaea</i> (Börner 1901)	24/1	29/3	10/2	35/2	33/2	87/3	1/1	17/2	19/2	46/2	-	301/20
<i>Pratanurida boernerii</i> (Schött 1902)	-	-	-	-	-	-	-	1/1	-	-	11/4	12/5
<i>Pseudachorutes dubius</i> (Krausbauer 1898)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1	-	1/1
<i>Pseudachorutes subcrassus</i> (Tullberg 1871)	3/1	2/1	-	-	-	-	12/1	-	-	6/2	-	23/5
<i>Superodontella lamellifera</i> (Axelson 1903)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1	-	1/1
<i>Protaphorura armata</i> (Tullberg 1869)	13/1	15/2	63/4	-	16/3	71/6	-	3/1	79/4	270/16	-	530/37
<i>Mesaphorura critica</i> (Ellis 1976)	-	31/2	44/2	-	-	79/4	-	-	65/5	145/8	-	364/21
<i>Mesaphorura macrochaeta</i> (Rusek 1976)	-	77/3	222/6	-	25/3	206/6	-	8/1	235/5	519/17	-	1292/41
<i>Mesaphorura tenuisensillata</i> (Rusek 1974)	5/1	-	16/2	-	-	49/4	-	-	45/2	59/4	-	174/13
<i>Paratullbergia callipygos</i> (Börner 1903)	-	-	5/1	-	-	53/2	-	-	-	4/2	-	62/5
<i>Anurophorus septentrionalis</i> (Palissa 1966)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9/2	-	9/2
<i>Desoria hiemalis</i> (Schött 1893)	343/6	130/5	2/1	199/5	224/4	38/3	1/1	311/3	21/3	24/3	-	1293/34
<i>Desoria propinqua</i> (Axelson 1902)	-	-	-	9/1	-	3/1	-	-	-	7/1	-	19/3
<i>Folsomia candida</i> (Willem 1902)	-	-	-	-	11/2	7/1	-	-	-	-	-	18/3

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	TC1			TC2			TC3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Folsomia manolachei</i> (Bagnall 1939)	-	-	1/1	-	5/1	-	-	-	71/2	120/4	-	197/8
<i>Folsomia quadrioculata</i> (Tullberg 1871)	-	-	2/1	-	-	-	-	-	17/1	21/3	-	40/5
<i>Folsomia penicula</i> (Bagnall 1939)	-	-	-	-	-	-	-	-	31/1	-	-	31/1
<i>Isotomiella minor</i> (Schäffer 1896)	132/2	64/2	227/5	374/2	82/3	435/6	-	-	80/3	734/14	-	2128/37
<i>Parisotoma notabilis</i> (Schäffer 1896)	225/4	126/4	92/4	76/2	134/4	418/6	-	-	206/5	618/16	-	1895/45
<i>Orchesella bifasciata</i> (Nicolet 1841)	48/4	3/1	2/1	6/3	-	1/1	-	12/1	7/3	20/5	-	99/19
<i>Orchesella flavescens</i> (Bourlet 1839)	5/1	2/1	-	3/2	-	5/2	1/1	-	6/3	12/6	-	34/16
<i>Lepidocyrtus lanuginosus</i> (Gmelin 1788)	-	10/2	9/2	5/1	-	2/1	-	-	7/2	24/2	-	57/10
<i>Lepidocyrtus lignorum</i> (Fabricius 1793)	64/3	73/4	140/3	34/2	56/3	72/4	23/1	43/3	130/6	608/17	-	1243/46
<i>Pseudosinella zygo- phora</i> (Schille 1908)	-	1/1	1/1	-	-	-	-	-	2/1	7/3	-	11/6
<i>Pogonognathellus flavescens</i> (Tullberg 1871)	11/1	5/1	3/3	29/3	97/3	13/4	7/1	76/3	40/3	34/9	-	315/31
<i>Tomocerina minuta</i> (Tullberg 1976)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11/3	-	11/3
<i>Tomocerus vulgaris</i> (Tullberg 1871)	-	3/2	5/2	7/4	1/1	25/3	11/1	20/1	4/1	28/5	-	104/20
<i>Megalothorax minimus</i> (Willem 1900)	15/1	5/1	9/3	38/1	14/3	27/4	-	3/1	-	12/1	-	123/15
<i>Neelides minutus</i> (Folsom 1901)	-	-	-	-	1/1	1/1	-	-	2/1	-	-	4/3
<i>Arrhopalites secunda- rius</i> (Gisin 1958)	-	-	-	-	-	4/1	-	-	-	-	-	4/1
<i>Arrhopalites sericus</i> (Gisin 1947)	-	1/1	-	-	-	1/1	-	-	-	-	-	2/2
<i>Arrhopalites spinosus</i> (Rusek 1967)	2/1	-	-	6/1	2/1	5/1	-	-	2/1	-	-	17/5
<i>Sminthurinus alpinus</i> (Gisin 1953)	3/1	-	-	26/2	-	-	9/1	-	4/1	19/5	-	61/10
<i>Lipothrix lubbocki</i> (Tullberg 1872)	19/2	7/2	3/1	12/3	8/4	8/2	2/1	8/2	6/2	6/2	-	79/21

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	TC1			TC2			TC3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Dicyrtoma fusca</i> (Lubbock 1873)	-	1/1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1
<i>Sphaeridia pumilis</i> (Krausbauer 1898)	5/1	2/1	-	-	-	2/1	-	-	-	10/1	-	19/4
<i>Caprainea marginata</i> (Schött 1893)	-	1/1	3/1	3/1	-	-	-	-	6/2	8/3	-	21/8
<i>Allacma fusca</i> (Linnaeus 1758)	-	-	-	1/1	-	-	-	-	1/1	-	-	2/2
Liczba osobników Number of specimens	1938	887	1189	3721	1050	1989	606	1451	1336	3486	6568	
	4014			6760			3393			10054		
	14167											
	24221											
Liczba gatunków Number of species	26	30	34	30	21	32	20	24	36	40	6	
	46			44			44			42		
	56											
	60											
Wskaźnik Margalefa Margalef index	5,42			4,88			5,29					
	5,75											

Tabela 3. Wykaz Collembola stwierdzonych w *Serratulo-Pinetum* (SP). Objaśnienia: SP1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, SP2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, SP3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym, I–III – fazy rozkładu martwego drewna, SG – ściółka i gleba, E – epifityczne mchy i porosty.

Table 3. A list of Collembola collected in *Serratulo-Pinetum* (SP). Abbreviations: SP1 – dead wood in semi-natural forest, SP2 – dead wood in deformed forest but with typical habitat features, SP3 – dead wood in highly deformed forest, I–III – phases of dead wood decay, SG – litter and soil, E – epiphytic mosses and lichens.

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	SP1			SP2			SP3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
Saproksylobionty / Saproxylobiontic species:												
<i>Desoria nivea</i> (Schäffer 1896)	1/1	6/2	-	-	120/1	-	-	-	-	-	-	127/4
<i>Vertagopus cinereus</i> (Nicolet 1841)	15/1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15/1
<i>Proisotoma minima</i> (Absolon 1901)	7/1	241/4	72/2	12/1	41/3	-	-	-	48/2	159/2	-	580/15
Saproksylofile / Saproxylophilous species:												
<i>Friesea claviseta</i> (Axelson 1900)	32/2	105/3	-	3/1	16/1	-	10/1	10/1	5/1	-	-	181/10

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	SP1			SP2			SP3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Pseudachorutes parvulus</i> (Börner 1901)	-	601/2	-	-	-	-	-	-	-	3/1	-	604/3
<i>Pseudachorutella asigillata</i> (Börner 1901)	-	1/1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1
<i>Neanura muscorum</i> (Templeton 1835)	5/1	22/4	10/2	-	9/2	-	-	25/3	17/2	1/1	-	89/15
<i>Micraptorura absoni</i> (Börner 1901)	23/3	250/5	178/5	55/2	146/5	89/4	90/2	226/6	196/4	424/8	-	1677/44
<i>Entomobrya corticalis</i> (Nicolet 1841)	148/6	28/3	7/1	129/4	12/1	-	48/5	-	-	14/2	4/3	390/25
Kserofilne briofile / Bryophilous xerophiles:												
<i>Xenylla boernerii</i> (Axelson 1905)	2220/5	515/5	10/1	10/1	21/1	5/1	343/5	32/1	-	15/1	6967/13	10138/34
<i>Anurophorus laticis</i> (Nicolet 1842)	180/1	-	-	107/2	-	-	114/2	48/4	20/2	-	1690/11	2159/22
<i>Entomobrya marginata</i> (Tullberg 1871)	10/1	2/1	-	34/3	1/1	-	7/2	7/2	11/1	42/2	56/6	170/19
<i>Entomobrya nivalis</i> (Linnaeus 1758)	5/1	-	-	-	-	-	4/2	2/1	-	-	1/1	12/5
Gatunki ściółkowo-glebowe / Litter and soil species:												
<i>Xenylla maritima</i> (Tullberg 1869)	11/2	1/1	-	17/4	5/2	1/1	56/1	2/1	3/2	3/2	76/11	175/27
<i>Willemia anophthalma</i> (Börner 1901)	-	-	6/2	-	15/1	67/2	-	-	-	-	-	88/5
<i>Willemia denisi</i> (Mills 1932)	-	-	-	-	26/2	40/2	-	-	3/1	6/2	-	75/7
<i>Friesea truncata</i> (Cassagnau 1958)	-	10/1	-	-	-	-	-	7/2	19/2	75/3	-	111/8
<i>Micranurida granulata</i> (Agrell 1943)	-	-	-	-	-	-	-	2/1	-	-	-	2/1
<i>Micranurida pygmaea</i> (Börner 1901)	-	43/2	152/4	-	41/2	28/2	10/1	218/4	148/4	40/3	-	680/22
<i>Pratanurida boernerii</i> (Schött 1902)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1	1/1
<i>Pseudachorutes dubius</i> (Krausbauer 1898)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2/2	-	2/2
<i>Pseudachorutes subcrassus</i> (Tullberg 1871)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4/2	-	4/2

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	SP1			SP2			SP3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Protaphorura armata</i> (Tullberg 1869)	-	-	-	-	3/1	-	-	-	-	3/1	-	6/2
<i>Mesaphorura critica</i> (Ellis 1976)	-	19/3	53/2	-	-	194/4	1/1	23/2	42/3	275/9	-	607/24
<i>Mesaphorura macrochaeta</i> (Rusek 1976)	-	72/4	195/5	-	60/3	906/6	20/1	121/4	286/6	830/16	1/1	2491/46
<i>Mesaphorura tenuisensillata</i> (Rusek 1974)	-	-	20/2	-	11/1	67/2	-	8/1	4/1	68/4	-	178/11
<i>Paratullbergia callipygos</i> (Börner 1903)	-	-	-	-	-	8/2	-	1/1	-	-	-	9/3
<i>Stenaphorura quadripina</i> (Börner 1901)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1	-	1/1
<i>Anurophorus septentrionalis</i> (Palissa 1966)	-	-	3/1	-	-	-	-	-	-	49/4	-	52/5
<i>Desoria hiemalis</i> (Schött 1893)	30/2	109/6	74/4	-	215/5	12/3	50/1	58/2	20/2	45/6	-	613/31
<i>Isotomiella minor</i> (Schäffer 1896)	-	53/1	253/6	28/1	243/3	136/3	-	130/4	254/5	242/6	-	1339/29
<i>Parisotoma notabilis</i> (Schäffer 1896)	-	164/3	334/5	33/1	70/3	323/5	25/1	272/4	341/5	516/13	-	2078/40
<i>Orchesella bifasciata</i> Nicolet 1841	4/1	17/3	10/2	3/1	1/1	7/2	-	-	3/1	55/7	-	100/18
<i>Orchesella flavescens</i> (Bourlet 1839)	-	18/3	14/3	18/3	10/3	47/5	25/4	24/3	7/2	30/7	1/1	194/34
<i>Lepidocyrtus lanuginosus</i> (Gmelin 1788)	-	14/1	-	-	6/1	15/2	-	-	-	31/4	-	66/8
<i>Lepidocyrtus lignorum</i> (Fabricius 1793)	3/1	183/5	205/6	16/1	59/4	240/6	43/4	102/4	117/3	857/18	-	1825/52
<i>Pseudosinella zygophora</i> (Schille 1908)	-	-	-	-	-	-	-	-	4/1	25/1	-	29/2
<i>Pogonognathellus flavescens</i> (Tullberg 1871)	2/1	38/4	76/4	3/2	28/4	66/5	25/2	141/4	24/2	85/8	-	488/36
<i>Tomocerina minuta</i> (Tullberg 1976)	-	-	-	-	-	2/1	-	-	-	4/1	-	6/2
<i>Tomocerus vulgaris</i> (Tullberg 1871)	-	5/1	-	-	-	17/3	-	-	-	4/2	-	26/6
<i>Megalothorax minimus</i> (Willem 1900)	-	12/2	10/1	-	3/1	-	1/1	16/4	7/1	-	-	49/10

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											Razem Total
	SP1			SP2			SP3			SG	E	
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Arrhopalites secundarius</i> (Gisin 1958)	-	-	-	2/1	2/1	-	-	-	4/1	-	-	8/3
<i>Arrhopalites sericus</i> (Gisin 1947)	-	-	3/1	-	-	1/1	1/1	-	-	-	-	5/3
<i>Arrhopalites spinosus</i> (Rusek 1967)	-	2/1	-	-	-	14/2	-	3/1	-	-	-	19/4
<i>Sminthurinus alpinus</i> (Gisin 1953)	-	3/1	-	-	-	-	-	-	-	11/3	-	14/4
<i>Lipothrix lubbocki</i> (Tullberg 1872)	1/1	4/2	-	-	-	2/1	-	33/3	2/1	-	-	42/8
<i>Dicyrtoma fusca</i> (Lubbock 1873)	-	-	-	-	-	21/1	-	-	-	-	-	21/1
<i>Sphaeridia pumilis</i> (Krausbauer 1898)	-	5/1	-	-	3/1	-	-	10/1	18/1	-	-	36/4
<i>Caprainea marginata</i> (Schött 1893)	-	-	3/1	-	-	1/1	-	-	27/2	-	-	31/4
Liczba osobników Number of specimens	2697	2543	1688	470	1167	2309	873	1521	1630	3919	8797	
	6928			3946			4024			12716		
	14898											
	27614											
Liczba gatunków Number of species	17	29	21	15	26	25	18	25	26	31	9	
	37			36			33			34		
	45											
	49											
Wskaźnik Margalefa Margalef index	4,07			4,23			3,86					
	4,58											

N. parva (Stach 1951), *Thaumanura carolii* (Stach 1920), *Morulina verrucosa* (Börner 1903), *Hymenaphorura polonica*, *Heteraphorura carpatica* (Stach 1954), *Micraphorura absoloni*, *Orthonychiurus rectopapillatus* (Stach 1933), *Folsomia inoculata* (Stach 1946), *Desoria nivea*, *Vertagopus cinereus*, *Proisotoma clavipila* (Axelson 1903), *P. minima*, *Entomobrya corticalis* i *Rusekianna bescidica* (Smolis, Skarżyński 2006).

Dla porównania w Karkonoskim Parku Narodowym stwierdzono 19 gatunków saproksylicznych (Piwnik, Skarżyński 2015; Skarżyński, Piwnik 2016), natomiast w Białowieckim Parku Narodowym, gdzie nie prowadzono porównywalnych metodycznie badań, zaledwie 10 (Smolis 2002; Sławska 2005). Bliskie terytorialnie, ale odmienne

pod względem naturalności parki: Wigierski i Białowiecki (zasoby martwego drewna 123 m³/ha, Bobiec 2002) mają bardzo podobną faunę, także saproksyliczną. W WPN brakuje *Pseudachorutes corticicolus*, natomiast w Białowieckim Parku Narodowym – *Xenylla corticalis* i *Desoria nivea*. Z powyższych danych wynika, że podobnie jak w przypadku owadów saproksylicznych, ilość martwego drewna nie przekłada się na liczbę towarzyszących gatunków (Plewa et al. 2014). Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy są generalia biogeograficzne. Gatunki z podrodziny Neanurinae, tworzące niemal połowę składu fauny saproksylicznej Polski, mają zasięgi skorelowane z historią zlodowaceń plejstoceny. Na południowym wschodzie Polski, gdzie rekolonizacja z refugium południowo-europejskich odbywała się najdłużej,

Tabela 4. Wykaz Collembola stwierdzonych w *Peucedano-Pinetum* (PP). Objasnienia: PP1 – martwe drewno w lesie seminaturalnym, PP2 – martwe drewno w lesie odkształconym, ale zachowującym typowe cechy siedliska, PP3 – martwe drewno w lesie silnie odkształconym, I–III – fazy rozkładu martwego drewna, SG – ściółka i gleba, E – epifityczne mchy i porosty.

Table 4. A list of Collembola collected in *Peucedano-Pinetum* (PP). Abbreviations: PP1 – dead wood in semi-natural forest, PP2 – dead wood in deformed forest but with typical habitat features, PP3 – dead wood in highly deformed forest, I–III – phases of dead wood decay, SG – litter and soil, E – epiphytic mosses and lichens.

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	PP1			PP2			PP3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
Saproksylobionty / Saproxylobiontic species:												
<i>Vertagopus cinereus</i> (Nicolet 1841)	-	-	-	80/1	-	-	-	-	-	-	-	80/1
<i>Proisotoma minima</i> (Absolon 1901)	16/1	934/6	2/1	-	31/1	-	-	1/1	1/1	-	-	985/11
Saproksylofile / Saproxylophilous species:												
<i>Friesea claviseta</i> (Axelson 1900)	8/3	17/2	-	-	-	-	5/1	-	-	-	-	30/6
<i>Pseudachorutes parvulus</i> (Börner 1901)	-	1/1	3/1	15/1	-	-	-	-	-	10/1	-	29/4
<i>Pseudachorutella asigillata</i> (Börner 1901)	1/1	-	-	-	2/1	-	-	-	-	-	-	3/2
<i>Neanura muscorum</i> (Templeton 1835)	1/1	66/5	3/1	1/1	3/2	13/4	3/1	5/2	5/1	8/3	-	108/21
<i>Micraptorura absoloni</i> (Börner 1901)	102/5	272/5	119/5	28/1	86/4	322/5	200/1	336/6	254/6	371/15	2/1	2092/54
<i>Entomobrya corticalis</i> (Nicolet 1841)	88/5	5/1	-	118/6	72/4	13/3	109/5	60/3	6/2	25/2	499/10	995/41
Kserofilne briofile / Bryophilous xerophiles:												
<i>Xenylla boernerii</i> (Axelson 1905)	800/5	122/4	71/3	-	-	-	-	-	-	507/2	1957/7	3457/21
<i>Anurophorus laricis</i> (Nicolet 1842)	411/2	46/2	-	210/5	143/5	3/1	240/6	55/3	24/1	-	1143/15	2275/40
<i>Entomobrya marginata</i> (Tullberg 1871)	28/3	-	-	-	7/1	-	26/3	22/1	-	13/4	279/13	375/25
<i>Entomobrya nivalis</i> (Linnaeus 1758)	-	-	-	1/1	1/1	-	-	-	-	-	1/1	3/3
Gatunki ściółkowo-glebowe / Litter and soil species:												
<i>Xenylla brevicauda</i> (Tullberg 1869)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	83/2	820/1	903/3
<i>Xenylla maritima</i> (Tullberg 1869)	13/3	-	2/1	4/1	-	-	-	-	-	1/1	5/3	25/9
<i>Willemia anophthalma</i> (Börner 1901)	-	5/1	20/1	-	-	70/1	-	-	10/1	71/3	-	176/7
<i>Willemia denisi</i> (Mills 1932)	-	-	10/1	-	20/1	148/3	-	53/1	18/1	23/3	-	272/10

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities											
	PP1			PP2			PP3			SG	E	Razem Total
	I	II	III	I	II	III	I	II	III			
<i>Friesea truncata</i> (Cassagnau 1958)	-	-	25/1	-	-	-	-	-	-	-	-	25/1
<i>Micranurida granulata</i> (Agrell 1943)	-	-	3/1	-	-	-	2/1	2/1	3/2	-	-	10/5
<i>Micranurida pygmaea</i> (Börner 1901)	50/1	172/5	93/3	18/3	96/4	279/6	-	192/3	135/5	265/12	2/1	1302/43
<i>Pseudachorutes sub- crassus</i> (Tullberg 1871)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10/1	-	10/1
<i>Protaphorura armata</i> (Tullberg 1869)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5/1	-	5/1
<i>Mesaphorura critica</i> (Ellis 1976)	13/2	33/2	29/2	-	17/2	103/3	-	19/2	56/2	73/7	-	343/22
<i>Mesaphorura macro- chaeta</i> (Rusek 1976)	69/2	150/5	335/5	-	139/3	320/6	-	208/3	240/5	436/13	1/1	1898/43
<i>Mesaphorura tenuisen- sillata</i> (Rusek 1974)	5/1	-	14/2	-	-	19/2	-	20/2	-	6/1	-	64/8
<i>Anurophorus septen- trionalis</i> (Palissa 1966)	-	-	-	-	-	10/1	-	-	-	94/5	-	104/6
<i>Desoria hiemalis</i> (Schött 1893)	36/2	334/6	31/4	44/2	74/2	19/5	-	61/2	12/2	37/8	-	648/33
<i>Folsomia penicula</i> (Bagnall 1939)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4/1	-	4/1
<i>Isotomiella minor</i> (Schäffer 1896)	34/1	25/1	182/3	10/1	11/1	129/4	20/1	170/3	183/4	552/13	-	1316/32
<i>Parisotoma notabilis</i> (Schäffer 1896)	10/1	150/3	523/6	22/1	87/3	247/6	22/1	161/2	224/6	615/13	5/1	2066/43
<i>Orchesella bifasciata</i> (Nicolet 1841)	-	6/2	13/3	-	2/1	7/2	9/1	7/2	-	21/8	4/2	69/21
<i>Orchesella flavescens</i> (Bourlet 1839)	5/2	8/2	13/4	-	3/2	-	-	18/2	-	46/10	-	93/22
<i>Entomobrya nicoleti</i> (Lubbock 1867)	-	1/1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1
<i>Lepidocyrtus lamugino- sus</i> (Gmelin 1788)	-	-	16/2	-	-	4/1	-	-	4/1	15/4	-	39/8
<i>Lepidocyrtus lignorum</i> (Fabricius 1793)	21/3	150/3	214/4	4/1	144/4	222/6	5/2	226/3	125/6	318/18	14/2	1443/52
<i>Pogonognathellus flavescens</i> (Tullberg 1871)	5/1	34/3	63/4	-	12/4	2/1	3/1	34/3	10/3	47/9	-	210/29
<i>Tomocerina minuta</i> (Tullberg 1976)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4/2	-	4/2

Gatunek Species	Liczba osobników / stanowisk Number of specimens / localities												
	PP1			PP2			PP3			SG	E	Razem Total	
	I	II	III	I	II	III	I	II	III				
<i>Tomocerus vulgaris</i> (Tullberg 1871)	-	8/2	-	-	-	-	-	-	-	4/2	-	12/4	
<i>Megalothorax minimus</i> (Willem 1900)	-	29/3	10/2	-	3/1	12/2	-	5/1	22/1	27/5	-	108/15	
<i>Arrhopalites secunda-</i> <i>rius</i> (Gisin 1958)	-	-	-	-	-	4/2	-	-	-	-	-	4/2	
<i>Arrhopalites sericus</i> (Gisin 1947)	-	-	-	-	-	1/1	-	-	-	-	-	1/1	
<i>Arrhopalites spinosus</i> (Rusek 1967)	-	3/1	-	-	-	-	-	7/2	5/1	13/5	-	28/9	
<i>Sminthurinus alpinus</i> (Gisin 1953)	40/1	-	-	60/2	19/1	-	29/1	-	-	31/5	-	179/10	
<i>Lipothrix lubbocki</i> (Tullberg 1872)	-	6/2	-	2/1	46/2	34/2	28/2	44/2	-	-	2/1	162/12	
<i>Dicyrtoma fusca</i> (Lubbock 1873)	-	-	1/1	-	-	-	-	-	-	1/1	-	2/2	
<i>Sphaeridia pumilis</i> (Krausbauer 1898)	-	-	-	-	-	-	-	3/1	1/1	15/2	-	19/4	
<i>Caprainea marginata</i> (Schött 1893)	-	-	-	-	-	3/1	-	5/3	4/3	9/3	-	21/10	
<i>Allacma fusca</i> (Linnaeus 1758)	-	-	-	-	-	-	-	5/1	-	-	-	5/1	
Liczba osobników Number of specimens	1756	2577	1795	617	1018	1984	701	1719	1342	3760	4734		
	6128			3619			3762			8494			
	13509												
	22003												
Liczba gatunków Number of species	21	24	24	15	22	23	14	25	21	34	14		
	34			32			29			37			
	42												
	47												
Wskaźnik Margalefa Margalef index	3,78			3,78			3,40						
	4,31												

fauna Neanurinae jest najbogatsza, natomiast na zachodzie i północy w różnym stopniu uboższa (Smolis 2000).

Reasumując, w WPN brakuje głównie tych gatunków, których zasięg występowania na terenie Polski ograniczony jest do Karpat oraz Sudetów. W konsekwencji skład gatunkowy saproksylicznych skoczogonków WPN należy uznać za odpowiedni dla regionu. Tym samym można

stwierdzić, że pomimo małej ilości drewna na terenie WPN ciągłość procesów ekologicznych, zapewniających trwanie populacji saproksylicznych skoczogonków, została zachowana. W tym kontekście szacunki Czerepki i in. (2008), którzy uznali, że 3–10 m³ martwego drewna na hektar zapewnia zadowalające warunki bytowania niektórym organizmom saproksylicznym, a 10–30 m³/ha tworzy

dogodne warunki egzystencji dla większości, wydają się być uzasadnione.

Zastanawiająca jest niska frekwencja i dominacja gatunków saproksylobiontycznych Collembola (tab. 1). Opierając się jednak na obecnym stanie wiedzy, trudno rozstrzygnąć, czy dostrzeżona prawidłowość jest wynikiem naturalnej rzadkości tych gatunków czy też efektem antropopresyjnego odkształcenia siedlisk WPN.

Liczba gatunków i osobników Collembola wzrasta wraz ze stopniem rozkładu martwego drewna, jako że silnie rozłożone drewno przyciąga nie tylko gatunki saproksyliczne, ale także ściółkowe i glebowe. Skarżyński i Piwnik (2016) przedstawili podobne wyniki badań z terenu Karkonoskiego Parku Narodowego (KPN). Najniższe wartości bogactwa gatunkowego zespołów Collembola martwego drewna w pierwszej fazie rozkładu tłumaczyli trudnymi warunkami życia kreowanymi przez to mikrosiedlisko. Natomiast Skubała i Maślak (2009), badając zespoły mikrostawonogów w leżących kłodach świerka (*Picea abies* L.) w Babiogórskim Parku Narodowym, stwierdzili najwyższe zagęszczenie skoczogonków i roztoczy w martwym drewnie w II fazie rozkładu (w skali pięciostopniowej). O ile zagęszczenie Collembola w kłodach w fazie rozkładu I, III–V było znacznie niższe niż w fazie II, to jednak w przypadku Acari, tylko w kłodach w fazie rozkładu I.

W WPN, podobnie jak w KPN (Skarżyński, Piwnik 2016), najbogatsze i najbardziej zróżnicowane zespoły skoczogonków zarejestrowano w martwym drewnie w lasach liściastych (WPN – w grądach, KPN – w grądach i buczynach). Jako, że zespoły Collembola stwierdzone w martwym drewnie w *Serratulo-Pinetum* i *Peucedano-Pinetum* w WPN i w świerczynach dolnoregłowych w KPN były uboższe gatunkowo, można wysnuć wniosek, że bory oferują mniej korzystne warunki egzystencji dla saproksylicznych skoczogonków niż grądy. Przyczyn należy szukać wśród czynników abiotycznych, jak wilgotność i temperatura, oraz biotycznych. Jak stwierdzili Skarżyński i Piwnik (2016) martwe drewno brzozy (*Betula pendula* Roth.) i buka (*Fagus sylvatica* L.) jest atrakcyjniejsze dla saproksylobiontycznych Collembola niż drewno świerka.

Zaobserwowany generalny spadek liczby gatunków Collembola w martwym drewnie wraz ze wzrostem stopnia odkształcenia badanych siedlisk leśnych, choć nieznaczny, wskazuje na wrażliwość zespołów skoczogonków saproksylicznych na zmiany antropogeniczne. Skarżyński i Piwnik (2016) stwierdzili podobną zależność, porównując zespoły Collembola w martwym drewnie seminaturalnych lasów liściastych i wprowadzonych sztucznie w ich miejsce monokultur świerkowych.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów.

Podziękowania i źródła finansowania badań

Badania sfinansowano ze środków Funduszu Leśnego PGLLP w ramach projektu realizowanego w 2015 roku:

„Badania nad saproksyliczną fauną skoczogonków (Collembola) wybranych siedlisk leśnych Wigierskiego Parku Narodowego w kontekście realizowanych i proponowanych działań renaturyzacyjnych”. Autorzy dziękują dyrekcji oraz pracownikom Wigierskiego Parku Narodowego za współpracę, a recenzentom za krytyczne uwagi do maszynopisu.

Literatura

- Bobiec A. 2002. Living stands and dead wood in the Białowieża forest: suggestions for restoration management. *Forest Ecology and Management* 165: 125–140. DOI 10.1016/S0378-1127(01)00655-7.
- Czerepko J. (red.), Boczoń A., Cieśla A., Czerepko J., Forycka A., Ksepko M., Obidzińska A., Paluch R., Rodziewicz A., Różański W., Sokołowski K., Szwed W., Wróbel M. 2008. Stan różnorodności biologicznej lasów w Polsce na podstawie powierzchni obserwacyjnych monitoringu IBL, Sękocin Stary, 135.
- Czerepko J., Hilszczański J., Jabłoński M. 2014. Martwe drewno – żywy problem. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie* 41: 36–45.
- Fjellberg A. 1998. The Collembola of Fennoscandia and Denmark. Part I: Poduromorpha. *Fauna entomologica Scandinavica* 35. Brill, Leiden, Boston, Köln.
- Fjellberg A. 2007. The Collembola of Fennoscandia and Denmark. Part II: Entomobryomorpha and Symphypleona. *Fauna entomologica Scandinavica* 42. Brill, Leiden, Boston.
- Gossner M.M., Floren A., Weisse W.W., Linsenmair K.E. 2013. Effects of dead wood enrichment in the canopy and on the forest floor on beetle guild composition. *Forest Ecology and Management* 302: 404–413.
- Gutowski J.M. (red.), Bobiec A., Pawlaczyk P., Zub K. 2004. Drugie życie drzewa. WWF Polska, Warszawa-Hajnowka, 245.
- Holeksa J., Żywiec M., Kurek P. 2014. Ilość obumarłych drzew w lasach gospodarczych w związku z wymaganiami ochrony przyrody na obszarach Natura 2000 – od statystycznego do dynamicznego podejścia. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie* 41: 15–29.
- Krzysztofia A., Krzysztofia L., Skarżyński D., 2014. Poznajemy skoczogonki. *Wigry* 2: 15–16.
- Müller J., Büttler R. 2010. A review of habitat thresholds for dead wood: a baseline for management recommendations in European forests. *European Journal of Forest Research* 129: 981–992. DOI 10.1007/s10342-010-0400-5.
- Piwnik A., Skarżyński D., Krzysztofia A., Sławska M. 2014. Saproksyliczne skoczogonki Collembola Polski – stan poznania oraz perspektywy wykorzystania w teorii i praktyce zrównoważonego leśnictwa. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie* 41: 371–379.
- Piwnik A., Skarżyński D. 2015. Nowe spojrzenie na saproksyliczną faunę skoczogonków (Collembola) Karkonoszy. *Przyroda Sudetów* 18: 137–140.
- Potapov M. 2001. Synopses on Palearctic Collembola. *Isotomidae. Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums Görlitz* 73(3): 1–603.
- Skarżyński D., Piwnik A. 2016. Saproksyliczne skoczogonki (Collembola) Karkonoskiego Parku Narodowego. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* 35(2): (w druku).
- Skibińska E., Chudzińska E. 2000. Owady w monitoringu przyrodniczym. *Wiadomości Entomologiczne* 18, Supl. 2: 289–302.

- Skubała P., Maślak M. 2009. Niewidoczny świat mikrostawonogów (*Acari, Collembola*) w martwym drewnie świerkowym w Babiogórskim Parku Narodowym. *Sylwan* 153(5): 346–353.
- Sławska M. 2005. Propozycja metody waloryzacji ekosystemów leśnych wykorzystującej epigeiczno-glebowe zgrupowania skoczogonków (*Collembola, Hexapoda*). Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 208.
- Smolis A. 2002. Neanurinae (*Collembola: Neanuridae*) Polski. Maszynopis rozprawy doktorskiej. Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Przyrodniczych, Wrocław.
- Smolis A. 2006. *Endonura carpatica*, a new species from Poland (*Collembola: Neanuridae: Neanurinae*). *Genus* 17: 471–476.
- Szwagrzyk J. 2014. Zamieranie i rozkład drzew jako procesy ekologiczne. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie* 41: 9–14.
- Sterzyńska M., Pomorski R.J., Skarżyński D., Sławska M., Smolis A., Weiner W.M. 2007. Skoczonki *Collembola*, w: Fauna Polski. Charakterystyka i wykaz gatunków. Tom II. (red. Bogdanowicz W., Chudzicka E., Pilipiuk I., Skibińska E.) Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa, 401–408.
- Stockland J.N., Siitonen J., Jonsson B.G. 2012. Biodiversity in Dead Wood. Cambridge University Press, Cambridge, 509.

Materiały źródłowe

- BULiGL 2015. Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów w Polsce. Wyniki za okres 2010–2014, Sękocin Stary.
- WPN 2014. Plan ochrony dla Wigierskiego Parku Narodowego i obszaru Natura 2000 Ostoja Wigierska 2014. Operat ochrony ekosystemów leśnych. Warszawa, Białystok, Suwałki Przygotowany pod kierunkiem Macieja Szneidrowskiego przez firmę Taxus SI.

Wkład autorów

- D.S., A.P. – koncepcja badań, zbiór i oznaczenie materiału, opracowanie wyników, napisanie manuskryptu; A.K. – koncepcja badań, zbiór materiału, korekta manuskryptu.